

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧА ОСВІТА ВЧИТЕЛЯ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

В публікації осмислено основні тенденції сучасної літературознавчої підготовки майбутніх учителів української мови і літератури у вищих педагогічних навчальних закладах України й окреслено перспективні напрямки її розвитку в умовах полікультурного простору.

Істотні зміни в соціально-економічному, духовному аспектах функціонування держави сприяють творенню нового мультикультурного середовища. Успішно адаптуватися в таких умовах зможе лише творча, духовно багата і вільна особистість, з розвиненим критичним мисленням, широким світоглядом і стійкими моральними принципами. Українське суспільство потребує духовно-інтелектуальної еліти, котра здатна на основі власної інноваційної діяльності подолати наслідки постколоніального і посттоталітарного мислення, об'єктивно оцінити важливість самостійності української держави і належним чином репрезентувати країну у світовому просторі.

У нормативних освітніх документах (Національна доктрина розвитку освіти у XXI ст., Державні стандарти базової і повної середньої освіти в галузі мови і літератури, Держстандарти вищої освіти, Концепція літературної освіти в 11-річній загальноосвітній школі, Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір) наголошується на формуванні творчої, самостійно й креативно мислячої особистості, яка усвідомлює власну національну ідентичність і приналежність до цивілізованого світу, любить і пишається здобутками рідної культури, шанує й опановує надбання інших народів, має активну громадянську позицію, відчуває потребу жити й працювати задля України.

Однак аналіз практичного досвіду підготовки майбутніх учителів української мови і літератури в контексті модернізації вищої педагогічної освіти засвідчив низку суперечностей між теоретичними засадами, нормативними вимогами, пред'явленими до фундаментальної освіти словесників, і реаліями сьогодення. Осмислення освітньо-

професійних програм, навчальних планів підготовки вчителів української мови і літератури за ОКР «бакалавр», практики засвідчили існування протиріч в літературознавчій освіті майбутніх учителів між:

- упровадженням Концепції загальної середньої освіти (11-річна школа), Концепцією літературної освіти, профілізацією шкільної освіти й недостатньою професійною підготовкою вчителів української мови і літератури;
- соціальними потребами оновлення літературознавчої складової у системі професійної підготовки з урахуванням вимог компетентнісного підходу до змісту шкільної літературної освіти і недостатньою дослідженістю теоретичних і методичних засад розвитку літературознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури;
- важливістю збагачення навчально-пізнавальної, науково-дослідної, виховної діяльності в умовах вищого педагогічного навчального закладу і відсутністю відповідного навчально-методичного забезпечення;
- значним творчо-розвивальним педагогічним й аксіологічним потенціалом словесного мистецтва і недостатньою увагою до нього з боку науково-педагогічних працівників.

Нами виявлено низку тенденцій літературознавчої підготовки вчителя у класичних і педагогічних вищих навчальних закладах, за якими вимальовуються відповідні перспективи її розвитку:

- ✓ змістове наповнення літературознавчої підготовки укладається, як правило, на основі галузевих стандартів вищої освіти, з урахуванням освітніх тенденцій і специфіки кожного навчального закладу;
- ✓ кількість літературознавчих курсів нормативного і варіативного циклів варіюється в різних ВНЗ відповідно до освітньо-професійних програм підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями «бакалавр», «спеціаліст», «магістр», з урахуванням програм навчальних дисциплін, навчального і навчально-методичного забезпечення;
- ✓ обсяг годин, відведених на опанування нормативної складової на освітньо-кваліфікаційному рівні «бакалавр», в середньому становить 28,83% від загальної професійної підготовки, причому в класичних ВНЗ варіюється від 32,74 % до 35,4 %; в педагогічних - від 20,01 % до 29,71 %;
- ✓ обсяг годин, відведених на опанування варіативних курсів літературознавчого циклу, в середньому складає – 11,13% від загальної кількості годин для вивчення нормативних дисциплін;
- ✓ на освітньо-кваліфікаційному рівні «спеціаліст» навчальний час, відведений на опанування літературознавчих курсів, становить в середньому 52,73% від загальної професійної підготовки; на освітньо-кваліфікаційному рівні «магістр» обсяг навчального навантаження з літературознавчих курсів становить в середньому 27,4% від загального навантаження;
- ✓ співвідношення нормативних і варіативних дисциплін у навчальних планах коливається залежно від спеціалізацій, напрямів і специфіки закладів.

У процесі аналізу літературознавчої підготовки українських ВНЗ встановлено основні фактори, що впливають на її рівень якості. Літературознавча підготовка вчителя, як показує дослідження залежить від узгодження стратегічних цілей у викладанні гуманітарних дисциплін; адекватності способів організації навчально-виховного процесу змісту літературознавчої підготовки; знань студентів про своєрідність літературної, літературознавчої, методичної і педагогічної творчості, про особистісні й професійні якості відомих літературознавців, письменників, педагогів; відповідності об'єктивної інформації суб'єктивним уявленням студентів і його адекватності позиціям викладача; рефлексивності у спілкуванні суб'єктів навчально-виховного процесу; використання інноваційних форм й інтерактивних методів навчання; опанування досвідом творчої методичної праці; мотиваційно-ціннісної спрямованості студентів на неперервне професійно-педагогічне самовдосконалення.

З огляду на зазначене, окреслимо перспективи літературознавчої підготовки майбутніх учителів української мови і літератури в умовах модернізації вищої школи. Однією з пріоритетних тенденцій сучасної літературознавчої освіти і водночас перспективним напрямом справедливо визнано гуманістичний, гуманітарний і екзистенціальний підходи, що формують високий рівень усвідомлення особистістю студента власного «Я», стимулюють наукові інтереси майбутніх фахівців, сприяють постійному саморозвитку. Важливим в умовах сьогодення є системний і синергетичний напрями до осмислення феномену літературознавчої підготовки й розвитку сукупності фахових компетенцій, оскільки професійна освіта становить складноорганізовану неупорядковану систему, в якій відбуваються внутрішні процеси під впливом зовнішніх факторів. Поступово в процесі літературознавчої освіти майбутніх учителів української мови і літератури набуває важливості комплексне застосування особистісного, культурологічного, аксіологічного, прагматологічного, діяльнісного й компетентнісного підходів, відбувається поетапна інтеграція науки і мистецтва за спеціально розробленою технологією, створеною з урахуванням принципів інтегративності, автономності, модульності, гнучкості, диференційованості, надпредметності, компаративності, орієнтування на роботу з текстом й урахування його особистісного сприймання, безперервності, діалогічності, орієнтування на перехід від інтуїтивних дій до обдуманих рішень завдань, адекватності форм і методів роботи аналізованим текстам, установки на творчість і творчий саморозвиток. В освітній процес професійної підготовки активно запроваджуються нові технології учіння, що вимагають від суб'єктів активної мисленнєвої діяльності, дослідницького пошуку і формують готовність до інноваційної творчості у межах фахової праці.

В основу ефективного функціонування такої підготовки має бути покладено гуманістичну філософію освіти, основною ідеєю якої є суб'єктність студента в навчальному процесі, створення йому умов для повної самореалізації і самоактуалізації, вияву власного творчого потенціалу й індивідуальності в навчальній діяльності. Результатом успішного запровадження окреслених вище перспектив у систему літературознавчої підготовки майбутніх учителів української мови і літератури буде високий рівень фахових компетенцій, що відображає професійні й особистісні якості, визначає його здатність сформувати особистісно професійну «Я-концепцію», досягти власного акме, вершин професіоналізму й професійної майстерності.

Список використаних джерел

1. Базиль Л.О. Сучасний стан розвитку літературознавчої компетентності майбутніх словесників / Л.О.Базиль // Освіта на Луганщині : [науково-методичний журнал] . – 2010. - № 2 (33). – С. 105 – 111.
2. Галузеві стандарти. Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра зі спеціальності 6.02.03.03 «Філологія». Мова та література (англійська) напряму підготовки 0101 «Педагогічна освіта». – Одеса : ПДПУ ім. К.Д.Ушинського, 2005. – 31 с.
3. Державний стандарт вищої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mon.gov.ua/laws/1247.doc
4. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії : [монографія] / І.А.Зязюн. – Черкаси : Вид. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. - 608 с.
5. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір [Електронний ресурс]: Наказ МОН України від 31.12.2004 р. №988. – Режим доступу: <http://www.education.gov.ua>
6. Про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту): Лист Міністерства освіти і науки України від 25.04.2001 р. №1/9-168 // "Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України", № 13, липень, 2001 р. - [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://uazakon.com/document/spart31/px31298.htm>
7. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К.: «К.І.С.», 2003. – 296 с.